

Dr hab. Sylwia Żakowska-Biemans, prof. SGGW
Katedra Badań Rynku Żywności i Konsumpcji
Instytut Nauk o Żywieniu Człowieka
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

RECENZJA

**osiągnięć naukowych doktor Magdaleny Raftowicz
w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse**

Przesłanki formalno-prawne recenzji

Podstawę formalną sporządzenia recenzji stanowi uchwała nr 53/2023 Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 29 czerwca 2023 r. podjęta na podstawie art. 221 ust 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742), przekazana pismem z dnia 14.07.2023 r. przez Pana Prof. dr hab. Andrzeja Graczyka przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Przedstawioną do recenzji dokumentację dorobku naukowego oceniono zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) uwzględniając elementy zawarte art. 219 ust. 1 niniejszej ustawy:

- posiadanie stopnia doktora,
- posiadanie w dorobku osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny oraz
- wykazywanie się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W recenzji uwzględniono również ocenę pozostałej działalności naukowej Kandydatki, w tym ocenę działalności dydaktycznej, organizacyjnej, popularyzatorskiej oraz współpracy z otoczeniem gospodarczym.

Sylwetka Kandydatki

Pani doktor Magdalena Raftowicz jest absolwentką Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, który ukończyła w 2004 roku uzyskując stopień magistra ekonomii oraz absolwentką Université de Nice - Sophia Antipolis we Francji, na

którym studiowała równolegle i uzyskała w tym samym roku tytuł magistra nauk ekonomicznych.

Stopień doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii nadano Jej uchwałą Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 3 grudnia 2009 roku na podstawie obronionej rozprawy doktorskiej „Znaczenie brandingu narodowego w podnoszeniu konkurencyjności gospodarki Polski”, którą przygotowała pod kierunkiem prof. dr hab. Leona Olszewskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego.

Tym samym spełniony został wymóg formalny do uzyskania stopnia doktora habilitowanego wskazany w art. 219 ust. 1 pkt. 1 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742).

Dr Magdalena Raftowicz od 2004 do 2009 roku (jako doktorantka) była zatrudniona w Instytucie Nauk Ekonomicznych na Uniwersytecie Wrocławskim. Po uzyskaniu stopnia doktora od 2010 do 2011 roku pracowała na stanowisku adiunkta w Katedrze Ekonomii na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu. Od 2011 roku jest zatrudniona na Uniwersytecie Przyrodniczym we Wrocławiu. Początkowo pracowała na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk Ekonomicznych. W wyniku przekształceń strukturalnych na Uczelni obecnie pracuje w Katedrze Ekonomii Stosowanej.

Ocena osiągnięcia naukowego

Dr Magdalena Raftowicz jako osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i finanse, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742), wskazała monografię naukową pt. „Uwarunkowania rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności” wydaną w 2022 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (236 stron).

Recenzentami wydawniczymi niniejszej monografii są prof. dr hab. Stanisław Korenik z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz prof. dr hab. inż. Wiesław Musiał z Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie.

Zgodnie z załącznikiem do Komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2021 r. wydanym na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu znajduje się na liście wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe (Unikatowy Identyfikator Wydawnictwa 61000).

We wstępie do monografii Dr Magdalena Raftowicz wskazuje, że podstawowym celem pracy jest ocena uwarunkowań rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności oraz konstrukcja modelu krótkich łańcuchów dostaw żywności na przykładzie rynku karpia w Polsce. Kandydatka jak uzasadnienie podjętego tematu badawczego podaje niedostateczne rozpoznanie potencjału rozwoju krótkich łańcuchów dostaw oraz gotowości rolników do angażowania się w tę formę sprzedaży, jak również oceny oddziaływania krótkich łańcuchów

dostaw żywności na rozwój lokalnych rynków rolnych, jako podstawy zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Zdaniem dr Magdaleny Raftowicz istnieje luka w literaturze przedmiotu na temat uwarunkowań rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności, a zwłaszcza uwarunkowań instytucjonalnych, które mogą stanowić jeden z ważniejszych czynników zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Kandydatka zwraca również uwagę, że brakuje uniwersalnego modelu przejścia na krótkie łańcuchy dostaw żywności, który ułatwiłby producentom podejmowanie decyzji o zmianie formy sprzedaży. Podziela pogląd Kandydatki dotyczący niedostatecznego rozpoznania uwarunkowań instytucjonalnych rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności, szczególnie w dynamicznie zmieniających się realiach polityczno-gospodarczych. Natomiast dyskusyjne jest postulowanie kreowania uniwersalnego modelu „zmiany formy sprzedaży”. Przewyciężenie barier napotykanym w rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności skłania do podejścia partycypacyjnego i poszukiwania rozwiązań bliskich koncepcji rozwoju zakorzenionego (*ang. endogenous development*), uwzględniających złożone uwarunkowania rozwoju krótkich łańcuchów dostaw w określonym kontekście społeczno-kulturowym, gospodarczym i środowiskowym. Kandydatka przedstawiła główne problemy badawcze w formie dwóch pytań:

1. Czy krótkie łańcuchy dostaw żywności zapewniają zrównoważony rozwój obszarów wiejskich oraz bezpieczeństwo żywnościowe?
2. Czy aktualne uwarunkowania (ekonomiczne, społeczne, przyrodnicze, instytucjonalne) stymulują rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności w Polsce?

W uzupełnieniu do podstawowych celów badawczych Kandydatka zaproponowała 8 celów szczegółowych, które zostały podzielone na teoretyczne i empiryczne. Cele części teoretycznej są dość obszerne i obejmują: identyfikację przesłanek do przebudowy łańcuchów dostaw żywności, usystematyzowanie wiedzy na temat krótkich łańcuchów dostaw żywności, zbadanie wpływu krótkich łańcuchów dostaw żywności na zrównoważony rozwój i bezpieczeństwo żywności, określenie czynników ekonomiczno-technologicznych, społeczno-kulturowych, środowiskowych i instytucjonalnych wpływających na rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności. Z kolei celem badań empirycznych jest identyfikacja istniejących łańcuchów dostaw na rynku karpia w Polsce, wycena rentowności sprzedaży w łańcuchach dostaw, określenie czynników rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia oraz wskazanie rozwiązań optymalizujących ich funkcjonowanie.

W pracy sformułowano również trzy hipotezy badawcze, które w głównej mierze odnoszą się do warstwy poznawczej pracy:

1. Krótkie łańcuchy dostaw żywności są warunkiem koniecznym zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz bezpieczeństwa żywnościowego.

2. Krótkie łańcuchy dostaw żywności są wypierane przez łańcuchy długie z wąsko rozumianych powodów ekonomicznych, nieuwzględniających kosztów zewnętrznych funkcjonowania podmiotów gospodarczych.

3. Główną barierą rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności w Polsce jest brak wykształconych rozwiązań instytucjonalnych.

Postawione hipotezy badawcze są zbyt ogólne i niejednoznaczne. Szkoda, że Kandydatka nie uzupełniła ich o hipotezy szczegółowe, które precyzowałyby obszar Jej poszukiwań naukowych.

Oceniana monografia składa się z sześciu rozdziałów, z których pierwszy odnosi się do koncepcji rozwoju zrównoważonego z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, w rozdziale drugim omówiono koncepcję łańcuchów dostaw żywności i przesłanki do ich przebudowy. W rozdziale trzecim i czwartym scharakteryzowano krótkie łańcuchy dostaw żywności i czynniki determinujące ich rozwój. W rozdziale piątym odniesiono się do znaczenia akwakultury w gospodarce żywnościowej. Ostatni, szósty rozdział prezentuje wyniki autorskich badań nad łańcuchami dostaw na rynku karpia w Polsce. Strukturę oceniam jako logiczną i spójną z przyjętymi celami badawczymi.

Dr Magdalena Raftowicz zawarła w monografii bogaty i wszechstronny przegląd literatury dotyczącej badanych problemów. Rozdział 1 monografii stanowi wartościowe pod względem merytorycznym wprowadzenie w zagadnienia rozwoju zrównoważonego. Kandydatka wyczerpująco przedstawiła i usystematyzowała pojęcia odnoszące się do koncepcji rozwoju zrównoważonego oraz gospodarki obiegu zamkniętego. W interesujący sposób przedstawiła trajektorię od gospodarki linearnej do gospodarki obiegu zamkniętego. Zdecydowanie słabszą stroną tej części teoretycznych rozważań są zagadnienia odnoszące się do zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, w których zabrakło pogłębionej refleksji nad paradygmatem zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Wprowadzone w tytule podrozdziału 1.4 pojęcia „rynek rolnictwa industrialnego i zrównoważonego” są niefortunne. Kandydatka nie rozwija pojęcia „rynek rolnictwa industrialnego” a jedynie ogranicza się do omówienia funkcjonowania rynku rolnego i wspomina, że „*rozwój rolnictwa industrialnego była także konsekwencją zmian po stronie popytu*”. Prowadzone rozważania na temat „rynku rolnictwa zrównoważonego” sprowadzają się jedynie do wzmianki o rynku żywności ekologicznej. Kandydatka podsumowując treści zawarte w rozdziale 2 zwraca uwagę, że scenariusz rozwoju rolnictwa, zakładający dominację dużych gospodarstw rolnych kosztem tych małych, rodzinnych, będzie generował szereg poważnych i niejednokrotnie trudnych do zniwelowania problemów dotyczących między innymi „*obniżenia jakości życia konsumentów wskutek spożywania produktów wysoko przetworzonych czy też niewiadomego pochodzenia*” oraz „*negatywnych efektów zewnętrznych związanych ze wzrostem zanieczyszczenia środowiska*”. Takie ujęcie jest nadmiernym uproszczeniem i nie uwzględnia złożoności

czynników determinujących zmiany w przetwórstwie i konsumpcji żywności, jak również decydujących o niekorzystnym oddziaływaniu produkcji rolniczej na środowisko.

Rozdział 2 zawiera dobrze usystematyzowane wprowadzenie w problematykę łańcuchów dostaw ze zwróceniem uwagi na ich specyfikę i przeobrażenia. Kandydatka wnikliwie przeanalizowała terminy stosowane w nazewnictwie łańcuchów dostaw w literaturze polskojęzycznej zwracając uwagę na istniejące nieścisłości. W podrozdziale 2.4 dr Magdalena Raftowicz syntetyzuje przesłanki przebudowy łańcuchów dostaw żywności uznając, że *„głównym argumentem przemawiającym za zmianą łańcuchów dostaw żywności z globalnych (długich) na lokalne (krótkie) jest trwający i wciąż pogłębiający się kryzys klimatyczny, będący następstwem przede wszystkim zmiany klimatu, utraty bioróżnorodności, nadmiernego poziomu rolniczego zużycia wody i wykorzystania ziemi, przemysłowej hodowli zwierząt gospodarskich, marnotrawstwa zasobów”*. Wymienione czynniki stanowią asumpt do globalnych zmian w systemie żywności i niewątpliwie przyczyniają się do przebudowy łańcuchów dostaw żywności.

W rozdziale 3 Kandydatka scharakteryzowała przemiany w dystrybucji i handlu żywnością, które przyczyniły się do wydłużenia łańcuchów dostaw żywności, odniosła się do kryteriów różnicujących sposób definiowania krótkich łańcuchów dostaw, jak również przedstawiła na przykładach z wybranych krajów istniejące formy działania w krótkich łańcuchach dostaw żywności oraz korzyści wynikające z ich wdrażania. Rozdział kończy się rozważaniami „krótkie łańcuchy dostaw żywności a bezpieczeństwo żywności”. W tak przyjętej strukturze, pewien dysonans w części dotyczącej sposobów definiowania krótkich łańcuchów dostaw żywności, wprowadza dość obszernie omówienie komunikacji między producentem a konsumentem, co logicznie byłoby umieścić w rozdziale na temat czynników warunkujących rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności. Niewątpliwym walorem tego rozdziału jest wielowymiarowe przedstawienie korzyści wynikających z rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności. Mniej satysfakcjonująco wypadła w mojej ocenie próba skonfrontowania krótkich łańcuchów dostaw żywności z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego. Prowadzone rozważania koncentrują się wokół zagrożeń dla bezpieczeństwa żywnościowego. Brakuje krytycznej analizy relacji pomiędzy krótkimi łańcuchami dostaw żywności a zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego w nawiązaniu nie tylko do dostępności fizycznej i ekonomicznej, ale również w szerszym kontekście proponowanym w przywoływanej w treści podrozdziału definicji bezpieczeństwa żywnościowego Światowej Organizacji ds. Wyżywienia.

W rozdziale 4 pracy Kandydatka obszernie i wieloaspektowo omówiła czynniki warunkujące rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności, które skategoryzowała jako ekonomiczno-technologiczne, społeczno-kulturowe, środowiskowe i instytucjonalne. Wyeksponowanie znaczenia instytucji formalnych i nieformalnych w rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności uważam za bardzo ważne w warstwie poznawczej i aplikacyjnej.

Pewien niedosyt budzi ograniczenie rozważań nad koncepcją instytucjonalnego modelu lokalnego rynku żywności z udziałem samorządu terytorialnego w Polsce głównie do wyników wcześniejszych prac Kandydatki.

Rozdział piąty monografii, jak wskazuje Kandydatka, rozpoczyna empiryczną część pracy i stanowi tło do badania łańcuchów dostaw żywności w Polsce na przykładzie akwakultury. Kandydatka wyczerpująco omówiła w nim znaczenie akwakultury, ogólnie scharakteryzowała funkcjonowanie łańcuchów dostaw na rynku karpia w wybranych krajach oraz odniosła się do specyfiki rynku karpia w Polsce oraz perspektywy rozwoju branży karpiowej. Słabą stroną jest nieuwzględnienie w opracowaniu aktualnych danych na temat akwakultury i rynku karpia. Rozdział zamyka analiza nowych trendów w konsumpcji produktów akwakultury. W tej części opracowania zabrakło odniesienia do trendów związanych z rozwojem zrównoważonej akwakultury i ich wpływu na rozwój krótkich łańcuchów dostaw.

Szósty, ostatni rozdział „Łańcuchy dostaw na rynku karpia w Polsce w świetle danych empirycznych” składa się z 5 podrozdziałów:

6.1. *Metodyka badań empirycznych.*

6.2. *Struktura badanych podmiotów*

6.3. *Identyfikacja łańcuchów dostaw i rentowność sprzedaży na rynku karpia w Polsce*

6.4. *Uwarunkowania rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia w Polsce*

6.4.1. *Analiza statystyczna badań empirycznych*

6.4.2. *Analiza jakościowa zastosowana do badań empirycznych*

6.4.3. *Case study – Dolina Baryczy*

6.5. *Model krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia*

W rozdziale 6.1 „Metodyka badań empirycznych” Kandydatka wskazuje, że w badaniach empirycznych wykorzystwała zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe. Podejście metodyczne wykorzystane przez Kandydatkę przedstawione jest chaotycznie. Kandydatka podaje, że „narzędziami badawczymi były pogłębione wywiady ustrukturyzowane, kwestionariusze ankiety, badania fokusowe opierające się na metodzie *typical farm approach* oraz *case study* na przykładzie Doliny Baryczy, gdzie znajduje się największy w Polsce i w Europie ośrodek hodowli karpia”. Taka klasyfikacja jest błędna, ponieważ obejmuje nie tylko narzędzia, ale również metody badań. Na podstawie informacji zawartych we wstępie i omawianym podrozdziale można stwierdzić, że na całość badań zrealizowanych przez Kandydatkę składają się:

1. Przeprowadzone podczas XXIV Konferencji Hodowców Karpia w Rzeszowie ustrukturyzowane wywiady pogłębione, które miały na celu przede wszystkim zbadanie barier i perspektyw rozwoju branży karpiowej w Polsce. Łącznie zrealizowano 15 wywiadów, w tym 10 wywiadów z hodowcami karpia (10 podmiotów z 7 województw), jak i instytucjami otoczenia biznesu (przedstawiciele

Ministerstwa Rolnictwa, Polskiego Towarzystwa Rybackiego, Polskie Ryby Sp. z o.o., Związku Producentów Ryb, Dolnośląskiego Klastra Hodowców Ryb) (s. 10 monografii).

2. Badania dotyczące barier i możliwości rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia na przykładzie Doliny Baryczy (case study) (s. 10 monografii).
3. Badania fokusowe dotyczące barier i możliwości rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia w Dolinie Baryczy oparte na metodzie *typical farm approach* przeprowadzone 25 października 2019 r. w Rudzie Sułowskiej (Dolina Baryczy) z interesariuszami łańcuchów dostaw (gospodarstwami rybackimi, instytucjami otoczenia biznesu, władzami samorządowymi) (s. 164 monografii).
4. Zasadnicze badanie ankietowe z wykorzystaniem kwestionariusza przeprowadzone w 2020 r. w okresie od lutego do kwietnia. Połowę ankiet pozyskano bezpośrednio od respondentów podczas XXV Konferencji Hodowców Karpia w Słoku, k. Bełchatowa. Pozostałe ankiety były wysłane do wszystkich gospodarstw karpiowych drogą mailową bądź listowną (s. 161 monografii).
5. Badanie w formie pogłębionego wywiadu eksperckiego z przedstawicielem średniego pod względem wielkości gospodarstwa rybackiego (80–300 ha) na temat zmian w strukturze łańcuchów dostaw (s. 164 monografii).

Omówienie wyników niniejszych badań jest nieustrukturyzowane, brakuje odniesienia do poszczególnych etapów badań oraz pełniejszych informacji na temat sposobu ich realizacji oraz wykorzystanych narzędzi badawczych. Szkoda, że Kandydatka nie zamieściła w aneksie wzorów narzędzi badawczych wykorzystanych zarówno w badaniach jakościowych, jak i badaniu ilościowym. W rezultacie niejasne jest na czym miałyby polegać „*badanie fokusowe oparte na metodologii typical farm approach*”. Zgodnie z przywoływanym podejściem „*typical farm approach*” badanie fokusowe wykorzystywane jest jako jedna z metod zbierania danych w procesie wyłaniania typowych gospodarstw. Analizując treść rozdziału poświęconą omówieniu wyników badań empirycznych nie można doszukać się związku pomiędzy wspomnianym badaniem fokusowym a podejściem „*typical farm approach*”.

Opisując badanie ilościowe Kandydatka nie podaje informacji na temat metody doboru próby. Na podstawie zawartych w pracy informacji nie można określić czy próba 37 gospodarstw rybackich jest rzetelną reprezentacją badanej populacji. Kandydatka dokonuje podziału badanych podmiotów według deklarowanej powierzchni gospodarstw przyporządkowując do kategorii mikro (od 0 do 10 ha) zaledwie jedno gospodarstwo, co nie tylko ogranicza wnioskowanie, ale wskazuje na niedostateczną reprezentację gospodarstw szczególnie predystynowanych do działania w krótkich łańcuchach dostaw żywności. Sposób zestawienia wyników badań ilościowych budzi zastrzeżenia. Nie wszystkie tabele zawierają wystarczającą ilość informacji niezbędnych do interpretacji zawartych w nich danych. Niedosyt budzi podawanie wartości średnich odnoszących się do cen bez wskazywania

zakresu i miar rozproszenia. Analizując dywersyfikację oferty sprzedaży karpia w gospodarstwie Kandydatka podkreśla, że „46% badanych gospodarstw posiada karpia handlowego w ofercie całorocznej”. Posiadanie przez gospodarstwo karpia w ofercie całorocznej jest w mojej ocenie kryterium różnicującym możliwości rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności i powinno być przedmiotem pogłębionej analizy w ramach badania ilościowego. Zagadnienie kosztów i rentowności gospodarstw zostało omówione bardzo powierzchownie, co nie koresponduje z faktem, że jest to jeden z celów badawczych. Analiza statystyczna zebranych danych jest mało zaawansowana, a sposób prezentacji wyników nadmiernie uproszczony i wybiórczy. Stwierdzenie, że „żaden z testów nie wykazał natomiast, że liczba pracowników stałych/sezonowych zatrudnionych w gospodarstwach wpływa na skłonność do sprzedaży karpia w krótkich łańcuchach dostaw” nie uprawnia do wnioskowania, że „krótkie łańcuchy dostaw nie wymagają ani dodatkowego zatrudnienia, ani nie umożliwiają jego zmniejszenia”. Kandydatka jako jedną z metod analizy danych wymienia analizę czynnikową, ale nie wspomina o spełnieniu założeń uprawniających do jej wykorzystania. Interpretacja wyodrębnionych czynników nie uwzględnia ograniczeń zastosowanej metody np. „Analiza czynnikowa ujawniła następujący mechanizm: współpraca ma wpływ na rozwój krótkich łańcuchów dostaw, co z kolei ma wpływ na środowisko naturalne”. W podsumowaniu podrozdziału 6.4.1 pojawiają się stwierdzenia, które nie znajdują odzwierciedlenia w wynikach analiz np. „Badania wykazały także, że świadomość zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju nie wpływa na skłonność do sprzedaży karpia w krótkich łańcuchach dostaw żywności”.

W kolejnym podrozdziale „6.4.2. Analiza jakościowa zastosowana do badań empirycznych” nie wyjaśniono na czym miałyby polegać analiza jakościowa oraz do którego z etapów badań odnoszą się omawiane w nim wyniki. Na podstawie informacji zawartych we wstępie „Celem badań jakościowych było uchwycenie realnych wyzwań, z jakimi borykają się hodowcy karpia” można przyjąć, że omawiane są wyniki jednego badań jakościowych. Kandydatka nie podaje jakimi metodami analizowała dane oraz nie uzasadnia, dlaczego wyniki badań jakościowych na temat barier i korzyści związanych ze sprzedażą karpia w krótkich, rozszerzonych krótkich oraz długich łańcuchach dostaw zdyskontowała podając jedynie udział wskazań. Treści zawarte w podrozdziale i sposób prezentacji wyników wskazują, że Kandydatka nie wykorzystwała w pełni możliwości wynikających z zastosowania jakościowych metod badawczych, które, o ile zostaną odpowiednio zaplanowane i zrealizowane, a proces analizy danych zostanie podporządkowany określonym zasadom umożliwiając pełniejsze zrozumienie jakiegoś zjawiska występującego w rzeczywistości społeczno-gospodarczej.

We wprowadzeniu do ostatniego podrozdziału „6.4.3 Case study – Dolina Baryczy” Kandydatka wskazuje, że „Badania dotyczące uwarunkowań krótkich łańcuchów dostaw żywności na rynku karpia zostały przeprowadzone także w Dolinie Baryczy”, ale nie precyzuje

jakie badania złożyły się na studium przypadku. Prezentacja wyników nie jest poprzedzona rzetelnym wprowadzeniem i omówieniem przyjętych założeń, co utrudnia zidentyfikowanie danych zebranych na potrzeby opracowania studium przypadku od wyników wcześniejszych badań Kandydatki dotyczących gospodarstw zlokalizowanych w regionie Dolinie Baryczy.

W podrozdziale 6.5 Kandydatka zaproponowała trzy modele rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia dla gospodarstw mikro i małych, średnich oraz dużych i mega. Kandydatka w charakterystyce modeli nie w pełni dyskontuje efekty przeprowadzonych studiów literaturowych i badań empirycznych. Dr Magdalena Raftowicz wielokrotnie wskazuje, że ważnym elementem transformacji łańcuchów dostaw żywności jest zmiana zachowań i postaw konsumentów. Stwierdza również, że *„krótki łańcuch dostaw jest w istocie formułą dystrybucji wymagającej zaangażowania konsumenta”*. Niestety zaproponowane modele marginalizują znaczenie konsumenta i nie proponują rozwiązań, które mogłyby zdynamizować popyt na karpia pochodzącego z krótkich łańcuchów dostaw i przyczynić się do budowania trwałych relacji pomiędzy producentami a konsumentami.

Ostatnią część pracy stanowią rekomendacje dotyczące rozwoju krótkich łańcuchów dostaw na rynku karpia na poziomie Unii Europejskiej, krajowym, lokalnym i regionalnym. Trudno doszukać się w nich oryginalnych propozycji, specyficznych dla badanego sektora.

W podsumowaniu pragnę podkreślić, że Kandydatka podjęła ważny temat zarówno w kontekście obserwowanych trendów na europejskim rynku żywności, jak również inicjatyw politycznych Unii Europejskiej jak Europejski Zielony Ład czy też Strategia „od pola do stołu”.

Wartościowe pod względem merytorycznym jest dokonane przez Kandydatkę usystematyzowanie i poszerzenie wiedzy na temat krótkich łańcuchów dostaw żywności oraz zwrócenie uwagi na znaczenie aspektów instytucjonalnych jako czynnika determinującego dalszy rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności. Zdecydowanie słabszą stroną monografii jest część poświęcona prezentacji wyników badań empirycznych. Przeprowadzone badania w mojej ocenie niedostatecznie uwzględniają ekonomiczny wymiar uwarunkowań rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności. Pomimo krytycznych uwag uważam, że Kandydatka w dostatecznym stopniu zrealizowała założone cele badawcze i wniosła nową wiedzę z zakresu ekonomii rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich.

Konkludując, uważam, że analizowana monografia w stopniu minimalnym spełnia wymagania ustawowe stawiane osiągnięciu naukowemu, wynikających z art. 219 ust. 2 pkt a) Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz. U. z 2023 r. poz. 742).

Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Biorąc pod uwagę całokształt przeprowadzonych prac badawczych na dorobek naukowy dr. Magdaleny Raftowicz składa się, według przedstawionych do oceny dokumentów, 65 pozycji, w tym 13 ukazało się przed uzyskaniem stopnia doktora.

Po uzyskaniu stopnia doktora, Kandydatka opublikowała 28 artykułów w czasopismach naukowych, w tym *Acta Universitatis Wratislaviensis*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Ekonomia*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, *Roczniki naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*. Ponadto po doktoracie Kandydatka we współautorstwie opublikowała 8 monografii naukowych, z czego 5 ukazało się w Wydawnictwie Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, a pozostałe zostały wydane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Wydawnictwo CeDeWu w Warszawie oraz Ad Fontes Agencję Wydawniczą we Wrocławiu. Tematyka poruszana w publikowanych pracach wpisuje się w zainteresowanie badawcze Kandydatki związane z szeroko rozumianym rozwojem obszarów wiejskich, zrównoważonym rozwojem rolnictwa, krótkimi łańcuchami dostaw żywności oraz rolnictwem wspieranym przez społeczność, które to stanowi szczególną formę działania w krótkich łańcuchach dostaw żywności. Na dorobek publikacyjny Kandydatki składa się również 15 rozdziałów w monografiach zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Dane naukometryczne dotyczące całego dorobku naukowego zestawione przez Kandydatkę na podstawie informacji zawartych w Bazie Wiedzy Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu wskazują, że Sumaryczny Impact Factor opublikowanych prac (na dzień 28.02.2023 r.) wyniósł 30,001. Z kolei wskaźnik SNIP (Source-Normalized Impact per Paper) osiągnął 9,317. W opisie osiągnięć podano również sumaryczną liczbę punktów za publikacje (1509 punktów), ale nie wskazano jednak na jakiej podstawie wyliczono tę punktację.

Prace dr Magdaleny Raftowicz według bazy Web of Science (WoS) były cytowane 36 razy a index Hirscha z uwzględnieniem autocytowań wyniósł 4. Z kolei w bazie Scopus Elsevier odnotowano 31 cytowań i Indeks Hirscha 3.

Ogólna liczba cytowań jest niewielka, co tłumaczyć można zarówno tym, że problematyka, którą zajmuje się Kandydatka jest niszowa, jak również faktem, że większość dotychczas opublikowanych prac ukazała się w czasopismach polskojęzycznych, które nie są indeksowane we wspomnianych bazach. Świadczy o tym również wyższa liczba cytowań (65) i indeks Hirscha (5) według wyszukiwarki Google Scholar, która uwzględnia również czasopisma i inne źródła polskojęzyczne, w tym nie posiadające IF.

Dr Magdalena Raftowicz jest także autorem recenzji 25 artykułów w czasopismach międzynarodowych oraz pełniła funkcję członkiem komitetu redakcyjnego w czasopiśmie

open access tj. American Journal of Management Science and Engineering wydawanym przez Science Publishing Group (Stany Zjednoczone Ameryki Północnej).

Na podkreślenie zasługuje zwiększenie przez Kandydatkę w ostatnich trzech latach aktywności w zakresie publikowania wyników prac badawczych w czasopismach o zasięgu międzynarodowym, w tym posiadających wskaźnik IF tj. Sustainability wydawane przez Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI), w którym opublikowano pięć prac, oraz Aquaculture wydawnictwa Elsevier, w którym ukazała się jedna publikacja. Ponadto dwie prace ukazały się w International Journal of Environmental Research and Public Health również wydawanym przez MDPI, które do roku 2022 posiadało IF. Publikacje te są spójne tematycznie i wpisują się w obszar zainteresowań Kandydatki związany z determinantami rozwoju krótkich łańcuchów dostaw. Słabszą stroną tej części dorobku publikacyjnego dr. Magdaleny Raftowicz jest brak ścisłego związku wspomnianych czasopism z dyscypliną ekonomia i finanse.

Kandydatka po uzyskaniu stopnia doktora brała udział w realizacji 9 projektów badawczych. Wśród projektów realizowanych przez Kandydatkę dominują projekty finansowane w ramach innych konkursów krajowych, aniżeli ogłaszane przez Narodowe Centrum Nauki oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Kandydatka nie wspomina również o próbach aplikowania o granty badawcze w konkurach ogłaszanych przez te instytucje. W latach 2016 – 2022 dr Magdalena Raftowicz brała udział w 5 projektach finansowanych w ramach Planu Operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, jak również Regionalnego Programu Operacyjnego, w tym dwukrotnie pełniła funkcję kierownika projektu.

Aktualnie Kandydatka zaangażowana jest jako kierownik zadania w projekt dotyczący wypracowanie systemu monitoringu i oceny oddziaływania KŁŻ na rozwój lokalnych rynków rolnych jako podstawy rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich, który również jest finansowany z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Ponadto dr Magdalena Raftowicz w 2018 roku była wykonawcą w projekcie międzynarodowym w ramach programu ramowego Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji Horyzont 2020 "Strategic Use of Competitiveness towards Consolidating the Economic Sustainability of the European Seafood" o akronimie SUCCESS.

Satysfakcjonująca jest działalność Kandydatki w zakresie upowszechniania wyników swoich prac w środowisku zarówno krajowych badaczy, jak i na forum międzynarodowym. Zgodnie z deklaracją Kandydatki po uzyskaniu stopnia doktora czynnie uczestniczyła w 36 konferencjach, w tym w 22 konferencjach międzynarodowych.

Kandydatka za swoje osiągnięcia naukowe została dwukrotnie nagrodzona przez Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.

Dr Magdalena Raftowicz aktywnie uczestniczy w działaniach towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego Oddział Wrocław, w którym w latach 2015-

2021 pełniła funkcję członka Prezydium i Sekretarza. Ponadto jest członkiem organizacji międzynarodowych zrzeszających ekonomistów jak CEDIMÉS – Centre d'Études du Développement Internationale et des Mouvements Économiques et Sociaux, AIELF - Association Internationale des Economistes de Langue Francaise oraz EAFE - European Association of Fisheries Economists.

Ocena aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej

Dr Magdalena Raftowicz aktywnie współpracuje z uczelniami zagranicznymi, w których odbyła łącznie 8 staży naukowych, w tym 6 po uzyskaniu stopnia doktora. W 2011 roku uzyskała stypendium Ambasady Francji na miesięczny pobyt na Université Lyon 3 - Jean Moulin, w ramach którego zajmowała się zagadnieniem marketingu terytorialnego. W ramach współpracy z CEDIMÉS (Centre d'Études du Développement Internationale et des Mouvements Économiques et Sociaux) została zaproszona w 2014 roku na miesięczny staż naukowych na Université Laval w Kanadzie, podczas którego, jak przyznaje, miała możliwość współpracy z prekursorami idei gospodarki cyrkularnej, co zainspirowało ją do przygotowania dwóch publikacji z tego zakresu. W 2015 roku w ramach projektu „Ustawiczne all inclusive”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego odbyła miesięczny stażu naukowy na University of Saskatchewan w Kanadzie. Podczas stażu zajęła się zagadnieniami związanymi z procesami koncentracji ziemi i kapitału oraz gospodarki o obiegu zamkniętym w rolnictwie, co przyczyniło się do opublikowania w 2016 roku monografii na temat procesów koncentracji ziemi i kapitału a zrównoważonego rozwój obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku.

W 2016 roku Kandydatka nawiązała współpracę z Université de Bretagne Occidentale we Francji, co zaowocowało jej zaangażowaniem w realizację projektu "Strategic Use of Competitiveness towards Consolidating the Economic Sustainability of the European Seafood sector" o akronimie SUCCESS finansowanego w ramach programu ramowego Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji Horyzont 2020. Kandydatka została zatrudniona od maja do grudnia 2016 roku przez polskiego partnera konsorcjum Morski Instytut Rybactwa – Państwowy Instytut Badawczy w Gdyni. Nie podaje jednak bliższych szczegółów na temat charakteru zatrudnienia. Wymiernym efektem nawiązanej współpracy były wspólne publikacje z francuskimi naukowcami w czasopismach posiadających IF oraz prezentacje wyników badań na międzynarodowych konferencjach naukowych.

Pozytywnie oceniam aktywność naukową Kandydatki realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.

Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej, współpracy z otoczeniem gospodarczym i działalności popularyzującej naukę

Dr Magdalena Raftowicz jest wszechstronnym dydaktykiem. Realizuje zajęcia zarówno polskojęzyczne, jak również angielskojęzyczne, w tym z przedmiotów strictly związanych z jej działalnością naukowo-badawczą i doświadczeniem wynikającym ze współpracy z otoczeniem gospodarczym jak np. Gospodarka o obiegu zamkniętym, Marketing w agrobiznesie, Marketing w przemyśle żywnościowym, Marketing terytorialny, Polityka ekologiczna, Krótkie łańcuchy dostaw w gospodarce żywnościowej.

W ramach studiów anglojęzycznych realizowanych we współpracy międzyuczelnianej, w tym z uczelniami zagranicznymi prowadzi zajęcia z przedmiotów Marketing of horticulture products, Market opportunity analysis and direction of agro-food marketing oraz Economics na kierunkach Advanced Technologies in Chinese and Polish Horticulture, Bioeconomy oraz Food Technology.

Swoje kompetencje dydaktyczne doskonaliła podczas stażów zagranicznych realizowanych w latach 2016-2020 w ramach programu Erasmus + oraz „Mistrzowie Dydaktyki” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Łącznie odbyła pięć staży, w tym trzy na Uniwersytecie Brest we Francji i odpowiednio po jednym na Uniwersytecie Laguna w Hiszpanii oraz na University College London w Wielkiej Brytanii.

Efektownością działalności dydaktycznej Kandydatki jest opracowanie programów zajęć fakultatywnych z przedmiotów „Krótkie łańcuchy dostaw w gospodarce żywnościowej”, „Gospodarka o obiegu zamkniętym”, „Zarządzanie międzykulturowe” oraz „Marketing terytorialny”.

Zgodnie z deklaracjami Kandydatki w pracy dydaktycznej wykorzystuje tutoring, jak również doskonali się z tego zakresu w ramach programu „Mistrzowie Dydaktyki”. Ponadto sięga do metod takich jak STEAM, ale nie podaje bliższych informacji na czym miałyby polegać wykorzystanie tej metody przez Kandydatkę w edukacji ekonomicznej.

Warto również podkreślić, że Kandydatka pełniła funkcję opiekuna podczas wyjazdów studyjnych np. wyjazdy ze studentami na targi Grüne Woche w Berlinie, wizyty we Wrocławskim Parku Technologicznym, jak również w latach 2015-2017 sprawowała opiekę merytoryczną nad stypendystką z Ukrainy w ramach programu Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej. Ponadto w latach 2015-2020 była opiekunem Studenckiego Koła Naukowego INES.

W ramach działalności dydaktycznej Kandydatka pełniła również funkcję Koordynatora ECTS dla kierunku Ekonomia Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu oraz funkcję przewodniczącej Komisji na obronach prac licencjackich na kierunku Ekonomia.

Kandydatka jest aktualnie opiekunem pomocniczym w przewozie doktorskim mgr Krzysztofa Solorza pt. „Innowacyjny model wspierania krótkich łańcuchów dostaw żywności

przez jednostki samorządu terytorialnego”, który jest realizowany w Szkole doktorskiej UPWR. Ponadto była promotorem 39 prac licencjackich, 23 prac inżynierskich i 34 prac magisterskich oraz pełniła funkcję recenzenta 68 prac licencjackich, 25 prac inżynierskich i 46 prac magisterskich.

Kandydatka angażuje się w działalność organizacyjną, w ramach której od 2021 roku pełni funkcję członka Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, członka Senackiej Komisji ds. Nauki Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu oraz członka Wydziałowej Komisji ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia na Wydziale Przyrodniczo-Technologicznym na kierunku Zarządzanie i Inżynieria Produkcji, członka Rady Programowej ds. kierunków Ekonomia i Zarządzanie i Inżynieria Produkcji na Wydziale Przyrodniczo-Technologicznym Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Ponadto w latach 2016-2019 była członkiem Rady Wydziału Przyrodniczo-Technologicznego Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.

Na podkreślenie zasługuje aktywna współpraca Kandydatki z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Bierze czynny udział w pracach grup roboczych oraz pełni funkcje eksperta:

- Udział w grupie roboczej ds. modeli biznesowych w ramach Zespołu do spraw gospodarki o obiegu zamkniętym w Ministerstwie Rozwoju, Departament Innowacji, 2017,
- Udział w zespole redakcyjnym projektu: DOLNY ŚLĄSK. ZIELONA DOLINA ŻYWNOŚCI I ZDROWIA 2017–2020, przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Dolnośląskiego 3945/V/17 z dnia 20 czerwca 2017 r.,
- Udział w grupie roboczej ds. modeli biznesowych w ramach Zespołu do spraw gospodarki o obiegu zamkniętym w Ministerstwie Rozwoju, Departament Innowacji, 2017.
- Członek Komisji Konkursowej powołanej Zarządzeniem Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 15 czerwca 2019 r. - XIX Edycja Konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów”, Wrocław, 15.06.2019,
- Ekspert w zespole: Gospodarka cyrkularna w wybranych obszarach społeczno – gospodarczych województwa podkarpackiego jako kierunek zrównoważonego rozwoju regionu” (2021),
- Ekspert w zespole: Gospodarka obiegu zamkniętego w przedsiębiorstwach województwa podkarpackiego - Inteligentne specjalizacje - narzędzie wzrostu innowacyjności i konkurencyjności województwa podkarpackiego”, (2021),
- Ekspert w zespole dotyczącym Gospodarki o obiegu zamkniętym w ramach tworzenia planu transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym przygotowywanego przez Biuro Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Wrocławskiego Obszaru Funkcjonalnego (2022).

Ponadto pełniła funkcję eksperta ds. skracania łańcucha dostaw żywności w gospodarstwie rybackim „Ruda Żmigrodzka”. Współpracuje również ze Stowarzyszeniem: Partnerstwo dla Doliny Baryczy.

Efektom współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym są ekspertyzy i opracowania wykonane na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców:

1. Oszacowanie potencjału rynku sprzedaży bezpośredniej na przykładzie wybranych gmin umiejscowionych w województwach dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, małopolskim i podlaskim, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie. Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
2. Gospodarka cyrkularna w wybranych obszarach społeczno – gospodarczych województwa podkarpackiego jako kierunek zrównoważonego rozwoju regionu”, realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.
3. Gospodarka obiegu zamkniętego w przedsiębiorstwach województwa podkarpackiego - Inteligentne specjalizacje - narzędzie wzrostu innowacyjności i konkurencyjności województwa podkarpackiego”, realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

Realizowana przez Kandydatkę działalność popularyzująca naukę obejmuje zarówno prowadzenie wykładów dla uczniów szkół różnego stopnia, aktywność medialną w formie wywiadów eksperckich, jak również publikowanie artykułów popularyzujących naukę.

Wniosek końcowy

Pomimo krytycznych uwag odnoszących się do ocenianego osiągnięcia uważam, że całokształt dorobku naukowo-badawczego oraz aktywność Kandydatki realizowana w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych zasługują na pozytywną ocenę. W związku z powyższym uważam, że dr Magdalena Raftowicz spełnia kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742). Tym samym popieram wniosek dr. Magdaleny Raftowicz o nadanie Jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse.

